

**DIN „GREUTĂȚILE ÎNCEPUTULUI”¹. PREOCUPĂRI PRIVIND
„COLORITUL STRĂIN” AL ORAȘELOR ARDELENE ÎN PRESA
INTERBELICĂ****Maria Tătar-Dan***

DOI: 10.2478/amsh-2022-0022

Abstract***“The Hardships of the Beginning”. The “Foreign Character” of
Transylvanian Towns in the Interwar Press***

The Union of 1918 stands in the Romanian historiography as the great event of the national history, the moment when Romanians who had been living for centuries under foreign rules came together in one united country. Despite the enthusiasm of those days, soon it became obvious that putting together areas with different histories, different backgrounds and different cultures was not such a simple process. The difficulties and the setbacks of the aftermath of the Great Union entered more recently the attention of the Romanian historiography, preoccupied for a long time rather on its significance for the nation than on its hardships. The present study addresses one of the issues debated in the interwar Romanian press, regarding the extent to which Transylvania was getting loose of its foreign marks and gaining a Romanian character.

Keywords: *Great Union; Transylvania; nation; culture; integration*

Momentul de la 1918 a fost într-o mare măsură abordat în istoriografia românească din perspectiva semnificației sale pentru istoria națiunii, ca și evenimentul care a încununat mișcarea

---

* Lecturer Ph.D., George Emil Palade University of Medicine, Pharmacy, Sciences and Technology of Târgu Mureș, maria.tatar-dan@umfst.ro

¹ Sintagma este preluată din titlul unui articol publicat de Ion Agârbiceanu în anul 1921 în „Cultura poporului”, în care acesta evidențiază faptul că în entuziasmul Unirii mulți s-au așteptat ca dintr-o dată „să înceapă pentru noi un fel de raiu pământesc... să ne scăpăm de toate năcazurile vieții, de sărăcie, de nedreptăți, de suferință, zicându-ne că acum avem casa noastră, în care noi poruncim”. Confruntarea între așteptări și realități a generat însă inevitabile frustrări, nemulțumiri, dileme, re poziționări, Agârbiceanu încercând să atragă atenția asupra faptului că momentul de la 1918 reprezintă doar începutul, România Mare trebuind construită, un proces în care fiecare trebuie să își aducă contribuția. Ion Agârbiceanu, *Greutățile începutului*, în „Cultura poporului”, an I, nr. 2, mai 1921, p. 2.

națională și reunirea românilor aflați sub stăpâniri străine cu patria mamă, introspecțiile asupra perioadei post Unire și a provocărilor ridicate de integrarea acestor provincii în statul român fiind lăsate pe un plan secund². Încă din anii perioadei interbelice, epoca primelor istorii ale unirii, scrise adesea din perspectiva participanților, istoriografia acestui moment a fost subsumată ideii naționale, impunându-se abordarea Unirii drept „rodul unei pregătiri istorice românești de sute de ani”³, realizările epocii ulterioare punând în umbră neajunsurile sale. Chiar dacă în prima parte a regimului comunist ideea națională a fost învinsă de „doctrina biruitoare a internaționalismului proletar”, în anii național comunismului, unirea Transilvaniei a fost reînscrisă drept „evenimentul fundamental al istoriei naționale”, o perspectivă care a rămas dominantă până astăzi.

Cu toate acestea, în ultimele decenii, scrisul istoric românesc, reconectat la modelele și influențele occidentale, a propus noi grile de lectură ale momentului de la 1918 și din perspectiva provocărilor și dilemelor care au marcat procesul de integrare a provinciilor unite⁴. În fond, chiar și primii istorici ai Unirii, cei care vorbeau din perspectiva contemporaneității, reliefauseră necesitatea „unirii sufletești după unirea politică”⁵, expresie a conștientizării existenței unor particularisme culturale și de identitate care trebuiau armonizate. Recuperarea provocărilor și dificultăților integrării, a neajunsurilor acestei perioade, a dilemelor identitare care au marcat acest proces, poate contribui la o înțelegere mai profundă a societății românești contemporane, în care persistă încă sentimentul unor particularități, a unui specific al spațiului transilvan, datorat moștenirii imperiale, pe care nici regimul uniformizant al epocii comuniste nu a reușit să le șteargă⁶.

---

² Pentru istoriografia anului 1918, vezi Valer Moga, Sorin Arhire, *Anul 1918 în Transilvania și Europa Central-Estică: Contribuții bibliografice și istoriografice*, Cluj-Napoca, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2007.

³ Una dintre lucrările considerate drept model de interpretare în acest sens este monografia lui Ioan Lupaș, intitulată *Istoria Unirii Românilor*, apărută în anul 1937 în colecția „Cartea satului”, editată de Fundația Culturală „Principele Carol”, vezi Valer Moga, Sorin Arhire, *op. cit.*, p. 12.

⁴ Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare 1918-1930*, București, Editura Humanitas, 1998; Cristina Petrescu, „Contrasting/Conflicting Identities”, în Balázs Trencsényi, Dragoș Petrescu, Cristina Petrescu, Constantin Iordachi, Zoltán Kántor (ed.), *Nation-Building and Contested Identities: Romanian and Hungarian Case Studies*, Iași, Editura Polirom, 2001, pp. 153-178; Lucian Boia, *Cum s-a românizat România*, București, Editura Humanitas, 2015; Valer Moga, *Românizarea orașelor din Transilvania după 1918. Studiu de caz: Alba Iulia*, în „Annales Universitatis Apulensis. Series Historica”, 1, 2020, pp. 79-127.

⁵ Valer Moga, Sorin Arhire, *op. cit.*, p. 8.

⁶ Vezi în acest sens studiul Luminiței Ignat-Coman, *Transylvania between Identities: Imperial Heritage and Nation-State after 1918*, în „Transylvanian Review”, 2015, 24, Supliment 1, pp. 203-212.

Studiul de față se încadrează acestor preocupări, propunând o incursiune asupra manierei în care presa a abordat Transilvania în primii ani ai perioadei interbelice, din perspectiva modului în care această provincie se integra în spațiul cultural al României Mari. Odată trecut entuziasmul momentului de la 1918, dificultățile integrării au intrat în atenția opiniei publice, o mare parte din articolele care abordau spațiul transilvan reliefând lentoarea cu care Transilvania, deși o provincie cu o populație majoritar românească, dobânda în fapt un caracter românesc. Mediul cel mai preponderent prezentat ca și păstrând un „colorit străin” era cel urban, orașele transilvane fiind în fond spațiile în care populația românească era cel mai slab reprezentată. Conform ultimului recensământ al regimului dualist populația românească înregistrată în orașele transilvane era de 83.227 de persoane, reprezentând procentual 23% din populația urbană a provinciei⁷, o realitate care nu s-a schimbat fundamental nici după Unire: „Cei care au străbătut, fie chiar numai în treacă ținuturile alipite, s-au întors întotdeauna trist impresionați de înfățișarea străină a orașelor”⁸. Imaginea străină a orașelor transilvane a fost de interes pentru presa de epocă, articolele publicate pe această temă analizând cauzele și factorii care perpetuau aceste realități și propunând în același timp măsuri și abordări care să schimbe caracterul străin al mediului urban și să-i dea o fizionomie națională românească, o necesitate socială și națională, „orașele, piestrițele orașe ardeleni”, constituind în opinia unora, „adevărate plăgi pe un corp plin de vigoare”⁹.

Încă din primii ani de după Unire, nota în care se vorbește despre întărirea prezenței românilor în orașele transilvane este aceea a reparării nedreptăților fostului regim: „avem datoria sfântă să reparăm nedreptățile făcute neamului nostru timp de veacuri”¹⁰. În acest context, caracterul etnic străin al orașelor transilvane este prezentat drept consecința politicilor „foștilor stăpânitori” care au închis în mod abuziv porțile orașelor populației românești, o practică începută de regalitatea maghiară încă din secolul al XIII-lea „ca să zdrobească forța de rezistență a românilor din Ardeal”. Coloniștii germani (saxoni), așezați în acest ținut, „grație privilegiilor căpătate, fie dela regii Ungariei, fie dela împărații Austriei, au putut construi cetăți-orașe chiar în inima românismului”¹¹. Alături de sași, „ungurii din pustă s-au strecurat și ei în Ardeal, mai întâi spre nord și apoi

---

⁷ Ioan Bolovan, *Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contribuții demografice*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2000, p. 207.

⁸ „Gândirea”, an III, nr. 6, 20 noiembrie 1923, p. 142.

⁹ Titus Bunea, *Al treilea opt*, în „Patria”, an XI, nr. 58, 14 martie 1929, p. 1.

¹⁰ *Repararea nedreptăților*, în „Mișcarea”, an XIII, nr. 97, 21 mai 1919, p. 1.

¹¹ R. Seișanu, *Problema naționalizării orașelor noastre*, în „Universul”, an XLV, nr. 93, 22 aprilie 1927, p. 1.

spre sud-vest, populând orașele și târgurile”. Odată așezați aici, acești „musafiri ai Ardealului – maghiarii și coloniștii sași – au urmărit veacuri de-a rândul o politică bazată pe prigonirea, sărăcirea și umilirea populațiunii băștinașe: „Magistrații orașelor, fie sași, fie unguri, au interzis așezarea românilor în orașe; sau celor așezați, li s-a impus evacuarea « *manu militari*»”¹². Această politică de colonizare a orașelor transilvane era apreciată în presa de epocă drept un proces forțat. În încercarea „utopică” de a crea un stat național maghiar, ungurii realizând că nu puteau pătrunde în satele ardeleni, unde țărănimea era „un element de rezistență națională atât de viguroasă, încât nici teroarea, nici amăgiri nu o pot rupe de firul care o leagă într-un mănunchiu « legea, limba și obiceiurile sale »”¹³, s-au orientat spre orașe și au încercat să creeze „fortărețe privilegiate ale maghiarizării prin infiltrarea numerică a ungarilor și prin crearea și sprijinirea unei burghezii orășenești capabile să reziste ridicării culturale a românilor din satele Ardealului”¹⁴. Colonizarea se oprea însă la marginea orașelor, care rămăneau înconjurată de o mare de sate românești. Un exemplu considerat relevant în acest sens este Clujul, capitala Ardealului, un „oraș românesc - trăit însă veacuri de-a rândul sub dominația ungară, - căpătase cu timpul aspectul caracteristic vieții acestui popor”, aici formându-se „centrul nobilimei maghiare din întreaga Transilvanie”¹⁵. El rămânea însă „o cetate izolată”, deoarece „caracterul unguresc nu trăia, decât până la marginea orașului. Căci, împrejurimile acestui oraș sunt curat românești. Sate românești încercuiesc Capitala Ardealului, într-un lanț de structură etnică națională. Și aceste sate se întind de la lizierele Clujului în tot largul județului”¹⁶.

Chiar și aspectul contemporan modest al unor orașe care au reprezentat sub dominația străină centre ale românismului, cum era Blajul, este prezentat ca fiind o consecință tot a administrației maghiare și a modului în care aceasta a încercat de fapt să-i limiteze influența în dezvoltarea culturală a românilor: „au urmărit, fie prin violență, fie prin perfidie și legi draconice să zdrobească orice veleitate de redeșteptare a românilor din Ardeal”¹⁷. Cu toate acestea, chiar dacă „Blajul are o înfățișare atât de modestă, atât de sărăcăcioasă, vecină cu mizeria; dacă străzile sale nu sunt pavate; dacă în piața centrală nu e ridicată statuia vreunui din luminătorii neamului nostru, care au propovăduit aici; dacă n-are canalizație, lumină electrică, parcuri

---

¹² *Ibidem*.

¹³ Tiberiu Vornic, *Românizarea orașelor ardeleni. O problemă națională*, în „Universul”, an XLIV, nr. 39, 17 februarie 1926, p. 1.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Aspecte din Cluj*, în „Patria”, an II, nr. 241, 12 noiembrie 1920, p. 1.

¹⁶ *Românizarea Clujului*, în „Viitorul”, an 20, nr. 5691, 16 februarie 1927, p. 3.

¹⁷ Romulus Seișanu, *La Blaj*, în „Universul”, an XLI, nr. 120, 23 mai 1923, p. 1.

sistematice, hoteluri confortabile și cafenele moderne; dacă orașul acesta a fost și este și azi umilit din punctul de vedere administrativ, nefiind încă o capitală de județ”, el rămânea totuși „mare și nobil prin trecutul său de suferințe, prin actele istorice legate de fiecare zid și piatră, ca și de țărâna de pe câmpia ce-l învecinează, prin activitatea statornică, rodnică și strălucită a preoților și dascălilor săi, prin cei 60.000 de absolvenți distinși ai liceelor și seminariilor sale, care au împrăștiat lumina în toate părțile Ardealului, bar chiar și dincoace de Carpați, ca și prin cultivarea neîncetată și temeinică a spiritului latinității în funcție de interesele neamului românesc și în conformitate cu principiile impuse de civilizație”¹⁸.

În ceea ce privește cauzele care favorizau păstrarea unui „colorit străin” în orașele ardeleni și în anii perioadei interbelice, printre cele mai vehiculate se afla continuarea unei „politicii urbane maghiaro-sasă din Evul Mediu”¹⁹, consecință a rămânerii în poziții cheie a vechilor cuceritori, care continua să împiedice așezarea românilor în oraș, unul dintre principalele mijloace prin care spațiile urbane ar fi putut să dobândească un caracter românesc. La Brașov, de exemplu, „consiliul comunal – compus în majoritate din sași – se opune cu îndârjire” exproprierii terenurilor virane din zonele centrale, cerută de populația românească pentru a se construi locuințe, prăvălii, parcuri „sub pretext că aceste locuri ar fi rezervate altor construcțiuni. De fapt - considera autorul articolului - se urmărește aceeași politică de asuprire și de umilire a populațiunii românești! Se interzice românilor, în 1927, stabilirea în orașele ardeleni!”²⁰. Soluția pentru această problemă, pentru a pune capăt unui „urbanism privilegiat pentru minoritățile etnice și în defavoarea elementului românesc” și pentru „a favoriza desfășurarea mai repede a unui proces de naționalizare a orașelor”²¹ era schimbarea caracterului etnic al mediilor urbane prin pătrunderea populației românești. În acest sens, infuzia de personal românesc în administrație, economie, învățământ, dar și în alte domenii era considerată un prim pas necesar: „Funcționarii trimiși din lăuntru țării, câteva bănci, câțiva comercianți, un regiment, un număr de avocați, câțiva profesori și toată lumea cealaltă legată de românii așezați din nou în acest oraș, vor schimba, văzând cu ochii proporția dintre naționalități”²².

Pentru o colonizare profundă și o consolidare a prezenței românești în orașele Transilvaniei, era însă nevoie și de măsuri mai de

---

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Idem, *Problema naționalizării orașelor noastre*, în „Universul”, an XLV, nr. 93, 22 aprilie 1927, p. 1.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² Constantin Bacalbașa, *Românizarea orașelor*, în „Universul”, an XLIV, nr. 283, 5 decembrie 1926, p. 1.

durată, de susținerea dezvoltării unei clase de mijloc, a unei burghezii românești, „spre a lua locul burgheziei minoritare de astăzi”²³. Doar așa românii vor putea cu adevărat pătrunde în inima orașelor transilvane și nu doar în periferiile lor: „Nu vom putea spune că le-am românizat, decât în momentul când vom reuși să pătrundem noi în centrul orașelor, împingând spre periferie elementele minoritare”²⁴. Un rol important în acest sens îl aveau meseriașii și negustorii, categorii însă slab reprezentate în societatea românească ardeleană, numeroase articole din presa vremii sugerând necesitatea unor măsuri pentru a schimba această realitate. Printre acestea, înființarea, susținerea și încurajarea părinților de a-și trimite copiii la școlile de meserii era considerată drept una dintre măsurile prioritare „căci un popor numai de țărani și funcționari nu poate progresa atâta, ca să se poată așeza în rândul popoarelor civilizate”²⁵. De asemenea, „prisosul” forței de muncă din lumea rurală trebuia îndreptat spre zona urbană, pentru că „brazda nu mai poate da hrană tuturor. Țăranul trebuie să lepede cămașa cu altițe, frumoasa haină albă românească și să îmbrace cenușia uniformă de slujitor al fabricii”²⁶. Alături de rolul major pe care negoțul și meseriile îl aveau în „românizarea orașelor noastre”, încurajarea îndreptării tineretului spre ocupații practice era considerată necesară și pentru a asigura „bunăstarea și independența neamului nostru”, în condițiile în care „Trăim în vremuri care cer omului să muncească mult spre a-și agonisi pâinea de toate zilele. A trecut timpul, când se zicea, că românul se naște bursier, trăiește funcționar și moare pensionar”²⁷.

Măsurile propuse în presa de epocă pentru a stimula și sprijini prezența românilor în spațiile urbane erau prezentate în antiteză cu politica maghiară din timpul dualismului, articolele punând în lumină maniera abuzivă a acesteia în comparație cu metoda românească, care se prezintă sub forma unei colonizări naturale pentru că „noi n-avem nevoie să expropriem pe actualii locuitori, noi n-avem nevoie nici să aducem coloniști de la depărtări, coloniștii noștri sunt la porțile fiecărui oraș, sunt țărani pe care veacurile de subjugare i-au ținut ferecați în sate”²⁸. Se insistă și asupra faptului că nici una dintre aceste măsuri nu este violentă, arbitrară, sau vexatoare pentru vechii locuitori: „este numai dezvoltarea normală așa cum o impune viața de stat”²⁹, ea „n-are niciun caracter ostil față de minoritățile etnice, este

---

²³ Liviu P. Nasta, *Românizarea orașelor*, în „Dimineața”, an XXIII, nr. 7276, 4 martie 1927, p. 7.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Negoțul și meseriile*, în „Patria”, an VI, nr. 220, 15 octombrie 1924, p. 2.

²⁶ Titus Bunea, *Al treilea opt*, în „Patria”, an XI, nr. 58, 14 martie 1929, p. 1.

²⁷ *Negoțul și meseriile*, în „Patria”, an VI, nr. 220, 15 octombrie 1924, p. 2.

²⁸ Constantin Bacalbașa, *Românizarea orașelor*, în „loc.cit.”, p. 1.

²⁹ *Ibidem*.

strâns legată de interesele generale naționale³⁰, fiind în fapt o reparație istorică, în contextul în care orașele din Ardeal au fost schimbate etnic, în mod abuziv de către autoritățile maghiare³¹. Cu toate acestea însă, unele dintre mijloacele prin care s-a încercat consolidarea prezenței românești în orașele transilvane, au creat nemulțumiri chiar și în rândul românilor din Ardeal, transferul de personal de o parte și de alta a Carpaților și „deosebirile de temperament între transilvăneni și regățeni” ducând la „ciocniri nesimpatice”³² și la acuze împotriva „fraților care nu cunosc sufletul Ardealului”³³, „regățenii” fiind asociați uneori cu „ungurii de odinioară, care veneau de pe Pustă cu misiuni de mari patrioți și cu ifose de a ne maghiariza și învăța minte ungurească... Cu aceștia îi putem asemăna acum pe unii « frați », cari vin de pe Bărăgan, ca să ne învețe minte, tot pe noi, cari, după părerea lor, nu știm nici românește (Ungurii ne persecutau, că știm prea mult!). Dar cum s-au dus Ungurii, așa vor trebui să se ducă și aceștia, dacă nu se poartă bine. Trebuie să se lămurească odată: Ardealul nu e colonie!”³⁴. Și reciproca era valabilă pentru că și de dincolo de Carpați, se auzeau cuvinte despre Ardeal și ardeleni „pe care înainte de Unire nimeni n-ar fi îndrăznit măcar să le șoptească”³⁵. Astfel, nu de puține ori din vocile care se fac auzite în presa de epocă transpare sentimentul existenței a două lumi, a unei depărtări între frații care „sunt acum împreună, atât de aproape și atât de departe”, pentru că oricât de mare ar fi fost „dragostea ce ne-a împins, cu impetuozitate majestoasă, într-o îmbrățișare ce va dăinui de-a pururi!”³⁶, a presupune însă că „în câțiva ani de conviețuire un popor întreg turnat într-un par deosebit de acela în care ne-am început și dezvoltat noi, cei de dincoace, existența se poate fasona după chipul și asemănarea noastră”³⁷, este o abordare care în lungă durată poate genera efectul contrar celui scontat. Succesul unei armonizări și a unei unificări profunde stătea în schimb în cunoașterea reciprocă: „Trebuie să ne ducem acolo, la el acasă, ca să ne dăm bine seama de strania

---

³⁰ R. Șeicanu, *Problema naționalizării orașelor noastre*, în „Universul”, an XLV, nr. 93, 22 aprilie 1927, p. 1.

³¹ *Ibidem*.

³² *Gânduri de ziua învierii: autonomia Transilvaniei*, în „Patria”, an IV, nr. 88, 16 aprilie 1922, p. 1.

³³ Din „faptele” celor ce produc desbinare în Sibiu, în „Foaia poporului”, nr. 28, 13 iulie 1924, p. 5.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Gânduri de ziua învierii: autonomia Transilvaniei*, în „Patria”, an IV, nr. 88, 16 aprilie 1922, p. 1.

³⁶ Al. Ciura, *Scrisori din Ardeal*, în „Viața românească”, an XII, nr. 1, martie 1920, pp. 131-132.

³⁷ I. Joldea Rădulescu, *Călătorind prin Ardeal*, în „Patria”, an V, nr. 78, 15 aprilie 1923, p. 1.

deosebire dintre noi și ei dintre aceste două luni cari încearcă să se apropie continuu și continuu se resping. Fiindcă sunt și au rămas din nenorocire, două lumi”³⁸.

Cunoașterea presupune însă prezență pentru că „o rasă nu-și poate impune individualitatea de la depărtare”, iar din această perspectivă „copleșirea orașelor de neamuri străine” face ca prezența statului român să fie doar „o formă fără fond”, iar populațiile - chiar populația românească - să privească dominația românească numai ca un provizorat³⁹. Prezența masivă în administrație a oamenilor vechiului regim⁴⁰, rezistența lor, încercarea de a menține „o stare de lucruri care de fapt nu mai exista de 6 ani”⁴¹, prelungește însă starea nenaturală a orașelor și face ca în România Mare, chiar la câțiva ani de la Unire, să se vorbească încă despre orașe înconjurate de puternice zone românești, care rămăneau însă adevărate fortărețe ale culturii străine, inaccesibile populației românești. Pentru a pune capăt acestor realități, „trebuie să fim pretutindeni în număr mare pentru ca minoritățile să ne cunoască și să ne simtă, și să ne aprecieze însușirile dacă le avem bune, și să dispărem și să pierim dacă, rasă inferioară, suntem nefolositori progresului omenirii... Și dacă Statul român va fi să piară, să-l piarză puterea nepătrunsă a fatalității, dar nu nătângia și lipsa noastră de patriotism”⁴².

Printre orașele care ilustrează cel mai bine permanența vechilor stări de lucruri se aflau Oradea și Timișoara. Ambele, deși așezate în „inima” unor ținuturi românești, au făcut cele mai puține progrese în ceea ce privește românizarea, porțile lor rămânând „sistematic închise în fața românilor, cari au încercat să le străbată”⁴³. Dacă la Oradea persistau însă „trei nuanțe sufletești: intrușii (?) vechiului regat, spiritul de baștină bihorean și cel evreo-maghiar”⁴⁴, în cazul Timișoarei, printre cauzele principale, care favorizau această stare de lucruri, era lipsa unor „instituțiuni de artă și cultură, cum este de exemplu teatrul, opera, universitatea și un palat cultural”. Aici, casina română, „care nu lipsește nici celui mai modest orașel ardelean”, funcționează într-o cafenea, singura îndeletnicire a românilor fiind „jocurile de hazard, ruinătoare de averi și sănătate”. Vina era în aceeași măsură și a oficialităților țării care „vin des pe aici, fie în

---

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Constantin Bacalbașa, *Românizarea orașelor*, în „loc.cit.”, p. 1.

⁴⁰ *De ce nu se românizează Timișoara*, în „Universul”, an XLII, nr. 216, 21 septembrie 1924, p. 2.

⁴¹ A.I.G., *Călătorind în Ardeal. Anomalii administrative*, în „Universul”, an XLII, nr. 184, 15 august, 1924, p. 3.

⁴² Constantin Bacalbașa, *Românizarea orașelor*, în „loc.cit.”, p. 1.

⁴³ *Problema construcțiilor în Ardeal și Banat*, în „Universul”, an XLII, nr. 63, 20 martie 1924, p. 2.

⁴⁴ Chioveanu, *Scrisori din Oradea Mare*, în „Universul”, an XLIII, nr. 194 bis, 25 august 1925, p. 3.

plimbare, fie cu treabă”, dar în urma lor nu rămâne nimic, „nici o dispozițiune serioasă, nici un ordin precis și categoric; nimeni nu găsește la ei vreun sprijin pentru o muncă dezinteresată menită pentru a da roade pe acest teren”⁴⁵.

Astfel, alături de rezistența celor care suspinau încă după vechea stare de lucruri, lipsa de coerență și consecvență a politicilor statului român, făcea ca „pecetea stării celei noi să nu își facă încă simțită prezența”⁴⁶, în multe dintre orașele transilvane, limba română rămânând încă „străină”, iar „vechile inscripțiuni ale fostei, de tristă memorie, administrație oficială maghiară”⁴⁷ încă prezente. Un exemplu în acest sens este Sighișoara, unde, la primărie, pe ușa cabinetului primarului, „stă spânzurată o tablă de fier pe care scrie «Bürgermeister»”. Mai mult decât atât „primarul ca și majoritatea din funcționarii lui, habar n-au de limba românească, ceea ce îndreptățește mult faptul că, ei nu vorbesc în birourile primăriei de cât limba sasă pe cari ei, o socotesc și astăzi ca limbă oficială!”. În același oraș, în fața gării „este o magazie mare care a servit pe timpuri de cazarmă la honvezi și pe care, se vede din tren inscripțiuni în limba maghiară deasupra cărora, odihnește decedații vulturi ai fostului împărat habsburgic”⁴⁸. Astfel de exemple vin și din alte orașe transilvane, vechile simboluri fiind protejate pentru ca „atunci când s-ar ivi ocazia... să fie descoperite și imediat să apară ca în trecut”⁴⁹. Astfel au procedat călugărițele de la liceul catolic de fete din Satu-Mare care în loc să dea jos, conform reglementărilor oficiale, „vechea marcă ungurească de pe frontispiciul școlii”, au ascuns-o sub o pânză în culoarea peretelui, situație care a rămas neobservată „multă vreme”. Deși exista un ordin ministerial ca toate inscripțiile străine să fie date jos din localurile școlilor și înlocuite cu altele românești, corespondența publicată pe această temă în ziarul „Universul”, conchidea că: „în orașul nostru e încă plin de astfel de inscripții. Chiar pe una din sălile Liceului român M. Eminescu se găsesc două mari plăci de marmoră cu litere aurii, pomenind vremuri de tristă amintire pentru români”⁵⁰.

Problema limbii române și a modului în care aceasta era „stâlcită și schilodită”⁵¹ în Ardeal unde „cele mai neașteptate bazaconii, caraghioslăcurile cele mai năbădăioase cari se pot concepe,

---

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Constantin Bacalbașa, *Românizarea orașelor*, în „loc.cit.”, p. 1.

⁴⁷ A.I.G., *Călătorind în Ardeal. Anomalii administrative*, în „Universul”, an XLII, nr. 184, 15 august, 1924, p. 3.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *În Ardeal*, în „Universul”, an XLI, nr. 48, 24 februarie 1923, p. 4.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Scrisori din Oradea Mare*, în „Universul”, an XLII, nr. 170, iulie 1924, p. 2.

alcătuiesc – limba românească⁵², revine constant în atenția presei în primul deceniu al perioadei interbelice, fiind considerată o sfidare intenționată, „cauzată de dispreț, din ură și spirit de dizolvare a unității noastre sufletești”, o înjosire a celui mai sfânt „patrimoniu național”⁵³. Astfel, limba română este considerată a fi batjocorită peste tot pe străzile orașului, de la denumirea unor firme „Salon de *frizir*, *friseur* sau *frisor*, *mare industriașul de tinichea*”, la inscripțiile din localurile publice „*În Senzul legilor în vigoare este strict oprit a intra în cafenea cu câine*”⁵⁴, la traducerea unor reclame: „*Deshidem o depozitul de ghetete*. Fie cine în interesul propriu naintea *de ași câștiga trebuința în ghetete*, să caute depozitul de ghetete sus amintit”⁵⁵. În Ardeal există doctori *specialiști la urechi, nas și gât*, *Madame moașe*, care se ocupă cu *născările* tot așa cum avem și un *fotografist* al prefecturii poliției de stat!⁵⁶, iar în cinematografe, locuitorii orașelor sunt invitați să vizioneze filme precum: „*Transilvania, țara hoților și a pungașilor* în loc de *Transvaal, țara hoțiilor și a pungașilor*”, în timp ce în „filmul *Quo-Vadis* s-a putut vedea jucând, cel mai mare artist *dramaticat italienilor Novelli*; sau altă dată ne-am emoționat și noi, văzând pe un pasager american *milioner* care se întâlnește cu *ruzile* sale emigrate la Palestina din *pogramurile* din Rusia”⁵⁷.

Mai mult decât atât, nu puține sunt situațiile în care limba română nu te ajută nici în probleme cotidiene: „Din Sibiu ni se scrie că la Sf. Gheorghe, lângă Brașov, toate femeile îți răspund ungrește și nici nu vor să-ți răspundă când le vorbești românește: « La măcelar a trebuit să ies din prăvălie fără să cumpăr ceva - ne scrie soția unui ofițer din Sibiu - căci mi-a spus că nu înțelege românește »”⁵⁸. Dacă în ceea ce privește necunoașterea limbii române de către populație, presa este mai tolerantă „înțelegem foarte bine ca populațiunea să nu vorbească și să nu scrie încă românește; înțelegem chiar, ca la ea acasă, să vorbească și să scrie chiar, numai altfel decât românește”⁵⁹, în ceea ce privește folosirea corectă a limbii române în instituții și în locuri publice, nu se pot face însă concesii: „... ce fel de administrație românească face un primar român dintr-o comună românească, unde limba țării, scrisă în acte oficiale și pe firme, aduce cu un bizar idiom de prin Haiti sau din Noua Guinee ? Ce face poliția românească a unui

---

⁵² *Propaganda culturală în Ardeal*, în „Universul”, an XLI, nr. 236, 10 septembrie 1923, p. 1.

⁵³ *Scrisori din Oradea Mare*, în „loc.cit.”, p. 2.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ „Patria”, an VII, nr. 223, 28 octombrie 1925, p. 2.

⁵⁶ *Scrisori din Oradea Mare*, în „loc.cit.”, p. 2.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ L.I., *Româneasca oficială din Ardeal*, în „Universul”, an XLI, nr. 225 bis, august 1923, p. 3.

⁵⁹ *Propaganda culturală în Ardeal*, în „Universul”, an XLI, nr. 236, 10 septembrie 1923, p. 1.

oraș românesc pe ale cărui străzi, chiar în centrul localității și în văzul tuturor, limba țării e mutilată fără pic de omenie? Iar dacă nici primarul de acolo, nici polițaiul de dincolo nu vede sau se face că nu vede tocmai lucrul pe care e pus anume să-l vadă, ce fac «ceilalți», de la centru?⁶⁰”.

Cu toate acestea, chiar și acolo unde autoritățile interveneau, exista o rezistență din partea populației. Un exemplu în acest sens este reacția la ordonanța prefecturii poliției orașului Sibiu din decembrie 1922 care punea în vedere tuturor comercianților – „în baza deciziei consiliului de miniștri”- ca în termen de 60 de zile de la data ordonanței să își schimbe firmele, trecând prima dată denumirea în română și apoi dacă doresc și în alte limbi. Ordinul a fost însă totalmente ignorat și chiar sfidat. Astfel, un cunoscut zugrav din localitate care „avea scris pe firmă, dedesubt numele său, în stânga Zimermaler iar în dreapta Zugrav, de când cu ordonanța în chestiune, a șters cuvântul românesc din dreapta, rămânând numai cel nemțesc din stânga”⁶¹.

O sfidare intenționată este considerată a fi și maniera în care locuitorii orașelor se raportau la denumirile românești ale străzilor, în unele localități strada românească fiind necunoscută chiar și autorităților: „Astfel în Tg.-Mureș, Sibiu, Sighișoara, etc., călătorul strein în zadar întreabă de strada Eminescu sau Gh. Coșbuc. Sergentul de stradă dă nedumerit din umeri și îl întreabă dacă nu știe numele străzii în ungurește sau pe nemțește. Căci în aceste locuri marele românesc al străzii este o simplă formalitate oficială care nu contează”⁶². Încă din primii ani de după Unire, păstrarea vechilor denumiri ale străzilor era considerată un mod prin care simbolurile vechiului regim dăinuiau: „peste tot aceleași denumiri din trecut Heltauergasse, Wiesen gasse, Jungerwaldstrasse, Sporergasse, Klaine Erde G., Fabinistrasse, Hofmeistergasse, Jungerwaldstrasse, Kirchengasse”, nu puțini fiind cei care considerau că acestea ar trebui să fie înlocuite cu nume românești: „avem atâția eroi ai neamului care și-au dat viața pentru cucerirea Ardealului și numele lor vitejești și sfinte ar fi mai indicate la nomenclatura stradelor, mai cu seamă în orașele din ținuturile alipite”⁶³. Existau și propuneri de redenumire a străzilor cu numele unor români prizoniți sub vechea stăpânire, ca o formă de ștergere a trecutului, dar și de revanșă. Un exemplu în acest sens – sugestia lui R. Seișanu, autorul articolului *Problema naționalizării în orașele noastre*, de a denumi una dintre străzile

---

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Scrisori din Sibiu*, în „Universul”, an XLI, nr. 73, 21 martie 1923, p. 2.

⁶² Sept. Sever, *Strada românească din Ardeal*, în „Patria”, an 10, nr. 115, 29 mai 1928, p. 1.

⁶³ *Scrisori din Sibiu*, în „loc.cit.”, p. 2.

Dejului cu numele lui Ioan Petruț, „cel dintâi român, care s-a stabilit în acest oraș, înfruntând urgia adevăraților intruși: maghiari și sași!”⁶⁴, și care a fost dat în judecată „sub pretext că ar fi provocat scandaluri” și silit să părăsească Dejul.

Prezența românilor în orașe trebuia însă întărită și în plan cultural atât prin constituirea și consolidarea unor instituții culturale, cât și prin organizarea de evenimente și manifestări cu caracter național care ar impune „românismul” în aceste medii culturale dominate de străini: „Nici un mijloc nu este mai prielnic pentru închegarea sufletească atât de necesară și dorită de toți cei cari simt românește decât manifestările pur culturale și lipsite de orice nuanțe politice interesate”⁶⁵. Orașul considerat a ilustra cel mai bine acest model este Clujul, care în câțiva ani s-a transformat dintr-un centru al ungerimii într-un focar de cultură românească⁶⁶ „și aceasta grație numeroaselor sale instituțiuni culturale, cari au adunat un mare număr de intelectuali și tineri români din toate părțile țării”⁶⁷. Clujul avea, de altfel, unul dintre cele mai puternice instrumente de românizare, Universitatea: „În fiecare an câteva mii de proaspete energii românești se adună din toate colțurile Ardealului la Cluj. Venind aci, această tinerime aduce cu sine aer românesc. Ea aduce însă și un nou contingent de forțe în lupta pentru afirmarea geniului și culturii naționale. Universitatea din Cluj nu e numai un focar de cultură, ci și un puternic instrument de românizare și de afirmare a noastră”⁶⁸. Universitatea, alături de alte instituții culturale precum Teatrul Național, Opera Română, Conservatorul de Muzică și artă dramatică, liceele au contribuit la transformarea imaginii străine a orașului și au făcut din Cluj „cel mai activ centru de românizare al Ardealului”⁶⁹, un model care era de dorit a se multiplica și în celelalte orașe ardeleni: „Nimic nu este artificial în această acțiune de cucerire. Ea se împlinește încet prin puterile de expansiune cari sălășluiesc în mulțimile românești, împiedecate până la unire să se afirme nestânjenite. Cu fiecare zi care trece cucerirea pentru noi a orașelor face pe nesimțite un pas mai departe”⁷⁰.

Dezbaterile asupra caracterului străin al orașelor transilvane au rămas de actualitate pe tot parcursul primului deceniu interbelic,

---

⁶⁴ R. Seișanu, *Problema naționalizării orașelor noastre*, în „Universul”, an XLV, nr. 93, 22 aprilie 1927, p. 1.

⁶⁵ Al. Avram, *Un început de mișcare culturală în Timișoara*, în „Universul”, an XLIII, nr. 24, 31 ianuarie 1925, p. 1.

⁶⁶ *Viața la Cluj*, în „Viitorul”, an 17, nr. 4946, 2 septembrie 1924, p. 2.

⁶⁷ *În Ardeal*, în „Universul”, an XLII, nr. 79, 7 aprilie 1924, p. 2.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Henry Blazian, *Clujul cultural!*, în „Gazeta Transilvaniei”, an 84, nr. 21, 30 ianuarie 1921, p. 3.

⁷⁰ *Viața la Cluj*, în „loc.cit.”.

articolele publicate pe această temă în preajma aniversării primului deceniu al României Mari concluzionând cu tristețe că situația nu s-a schimbat radical în acești ani. O mare parte din vina acestei realități era pusă pe seama lipsei unei politici coerente a statului, măsurile luate de-a lungul anilor generând mai degrabă o înrăutățire a situației, decât o îmbunătățire a ei, astfel că orașele ardeleni au păstrat un aspect de „perfectă înstrăinare. Peste tot n-auzi decât o limbă streină, ale cărei accente stranii te face să crezi, că nu ești în țara românească liberă, ci undeva pe pusta Ungariei - cea a lui Horthy, de astăzi”⁷¹. Pașii mici făcuți pe acest tărâm au demonstrat că această chestiune nu este una facilă, precum și faptul că rezolvarea ei poate să vină doar în timp, prin acumulări treptate, care să schimbe atât forma, cât și fondul, fără a repeta greșelile trecutului și a leza pe „alți conlocuitori”, căci încercarea de a se impune prin abuz și forță, generează doar rezistență, după cum a demonstrat istoria perioadei dinaintea Primului Război Mondial.

---

⁷¹ *Desnaționalizarea vieții economice*, în „Cuvântul”, an III, nr. 913, 1 noiembrie 1927, p. 2.